

Ewa Bilaska¹

Leszek
Paprocki²

Hubert
Migaczew³

***Sport w resocjalizacji
dzieci i młodzieży
nieprzystosowanej
społecznie***

***Sport in the upbringing
process of socially
unadapted teenagers***

1) Dr E. Bilaska – Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej w Józefowie

2) Mgr L. Paprocki – Uczniowski Klub Sportowy D4B

3) Mgr H. Migaczew – Klub Sportowy FENIX Warszawa

Streszczenie

Artykuł prezentuje sposoby wykorzystania sportu w procesie wychowania młodzieży nieprzystosowanej społecznie. Poruszono tutaj takie zagadnienia, jak: rodzaje i funkcje sportu, zmiany w sferze funkcjonowania fizycznego psychicznego i społecznego wychowanka następujące pod wpływem zajęć sportowych, zasada fair play, „pedagogiki sportu”, „psychopedagogika ryzyka”, „metoda resocjalizacji przez sport”.

Przedstawiono również przykłady ciekawych zajęć, treningów, zawodów i spartakiad odbywających się obecnie w placówkach resocjalizacyjnych.

Szczególną uwagę warto zwrócić na zaprezentowane w artykule przykłady oddziaływań wychowawczych w dwu klubach sportowych oferujących treningi bokserskie i judo.

Abstract

The article presents the ways of using sport in the upbringing process of socially unadapted teenagers. There are discussed such issues as: types and functions of sport, the changes in the sphere of physical, social and psychological functioning foster child following under the influence of sports activity, the principle of “fair play”, the concept of “pedagogy of sport” and “psychopedagogy of risk”

There are presented examples of interesting classes, trainings, competition and sports events used in educational institutions for socially unadapted teenagers.

Particular attention should be paid to the education influences in two sports clubs offering boxing and judo trainings, expressed in this article.

Sport to aktywność mająca na celu podnoszenie sprawności fizycznej, zawierająca elementy współzawodnictwa i dążenie do osiągnięcia możliwie najlepszych wyników, uprawiana regularnie według określonych zasad. Sport najczęściej uprawiany jest w otoczeniu publicznym i dostarcza widzom i zawodnikom porcję rozrywki i emocji².

Można wyróżnić trzy rodzaje sportu: sport rekreacyjny, wyczynowy i terapeutyczny. *Sport rekreacyjny* uprawiany jest w chwilach wolnych od pracy i nauki, w celu odprężenia się, regeneracji sił i podniesienia sprawności fizycznej, dla zabawy. Jest dostępny dla osób w każdym wieku: dla dzieci w wieku przedszkolnym i dla seniorów.

Sport wyczynowy, zwany kwalifikowanym, polega na uprawianiu jakiejś dyscypliny sportowej dla osiągnięcia jak najlepszych wyników i uczestniczeniu w zawodach sportowych w celu zademonstrowania swojej sprawności i zdobycia medali oraz nagród. Wprawdzie sport wyczynowy może być uprawiany zarówno przez amatorów, jak i zawodowców, ale szansę na osiągnięcie liczących się wyników mają dziś jedynie ci sportowcy, którzy dzięki sponsorom mogą korzystać z odpowiedniej infrastruktury sportowej, sprzętu najwyższej klasy, najlepszych trenerów, stosują odpowiednią dietę, korzystają ze wsparcia psychologicznego i mają wolny czas na treningi. Wyniki w sporcie wyczynowym niemal zawsze wiążą się z koniecznością wcześniejszego zainwestowania w zawodnika dużej ilości pieniędzy.

Sport terapeutyczny uprawiany jest z myślą o rozwijaniu jakichś konkretnych sprawności. W przypadku terapeutycznego sportu profilaktycznego chodzi o rozwinięcie takich pożądaných właściwości organizmu, które uchronią jednostkę przed określonymi chorobami czy patologiami społecznymi lub też przyczynią się do podniesienia ogólnej fizycznej i psychicznej odporności organizmu. Terapeutyczny sport rehabilitacyjny umożliwia przywrócenie utraconej wcześniej sprawności psychofizycznej ustroju. Natomiast terapeutyczny sport towarzysko-integracyjny ułatwia przełamywanie barier i społeczną integrację młodzieży.

Funkcje sportu

Sportowi przypisuje się wiele funkcji. Jedną z najważniejszych to *funkcja zdrowotna*. Ruch i wysiłek fizyczny obok odpowiedniego sposobu odżywiania się, regularnego trybu życia i higieny psychicznej jest podstawowym warunkiem zachowania zdrowia. Tak więc uprawianie sportu może uchronić jednostkę przed rozwojem wielu niebezpiecznych chorób i poprawić ogólną kondycję fizyczną organizmu. *Funkcja wychowawcza* sportu to kształtowanie systemu wartości oraz rozwijanie podczas treningów i sportowej rywalizacji takich cech i umiejętności, które wydają się

2) Z. Łyszko, *Elementy filozofii sportu w aspektach kulturowo-moralnych* [w:] Z. Dziubiński, *Aksjologia Sportu*, Warszawa 2007.

społecznie pożądane i pasują do obowiązującego ideału wychowawczego. *Funkcja integracyjno-społeczna* polega na zbliżaniu ludzi do siebie, dzięki wspólnym treningom, wspólnej odpowiedzialności za wyniki i wspólnym przeżywaniu pozytywnych emocji w związku z uprawianym sportem. *Funkcja widowiskowa* sportu polega na dostarczaniu kibicom rozrywki i przyjemności z oglądania zmagania sportowców. Chodzi tutaj nie tylko o ekscytację emocjonalną, ale również o wrażenia estetyczne związane z dyscyplinami artystycznymi i możliwością obserwowania piękna ludzkiego ciała. *Funkcja ekonomiczna* sportu wynika z konieczności inwestowania w sport dużych sum pieniędzy, ale też z możliwości generowania zysków związanych z wydarzeniami sportowymi.

Każda z wymienionych funkcji sportu leży w obszarze zainteresowania innej grupy zawodowej. Lekarze będą szczególnie cenić zdrowotną funkcję sportu, przedstawiciele mediów funkcję widowiskową, zaś pedagodzy – wychowawczą i integracyjną sportu.

Pedagogika sportu

Wychowanie przez sport stało się na tyle popularną metodą oddziaływań wychowawczych, że w obrębie pedagogiki jako nauki o wychowaniu wyodrębniła się pedagogika sportu – subdyscyplina pedagogiczna zajmująca się opracowywaniem teoretycznych i metodologicznych podstaw wykorzystywania sportu w procesie wychowania. O tym, że sport można wykorzystać do osiągania celów wychowawczych, wiedzieli już starożytni filozofowie i pedagodzy. W duchu greckich olimpiad popularna stała się dewiza „w zdrowym ciele zdrowy duch”. Wprawdzie rywalizacja sportowa tak przez wiekami jak i dziś ma tendencje do wynaturzeń, ale nie umniejsza to jej wychowawczych walorów. Współczesna filozofia pedagogiki sportu opiera się na personalistycznej koncepcji człowieka, w której sportowiec jest osobą a sport jest rodzajem aktywności, który prowadzi do wszechstronnego rozwoju fizycznego i psychicznego człowieka. Jest drogą do rozwoju człowieka, nie zaś celem samym w sobie³. W poszukiwaniu teoretycznych podstaw wychowania przez sport należy unikać wszelkich skrajności, które nie służą człowiekowi. Niebezpieczna może się okazać biologizacja sportu prowadząca do przesadnej troski o doskonalenie ciała. Ale wygórowane oczekiwania dotyczące rozwoju psychicznego, duchowego i moralnego sportowców odciągają uwagę od naturalnej radości z uprawiania sportu. Sport należy traktować jako aktywność prowadzącą do równowagi fizycznej i psychicznej.

3) S. Kowalczyk, *Elementy filozofii i teologii sportu*, Lublin-Warszawa 2002.

Sport w wychowaniu

Trenerzy sportowi i nauczyciele wychowania fizycznego zgodnie twierdzą, że zajęcia sportowe przynoszą wiele pożądanych zmian w różnych sferach funkcjonowania wychowanka.

Uczestnictwo w zajęciach sportowych w sferze **fizycznego funkcjonowania** wychowanka:

- pozwala rozładować nadmiar energii i napięcie psychoruchowe,
- rozwija takie cechy, jak: gibkość, siłę, moc, szybkość, koordynację ruchową,
- przyczynia się do ogólnego wzrostu tempa dynamiki ustrojowej,
- regeneruje siły fizyczne, przyczyniając się do większej wydajności pracy umysłowej.

W sferze **funkcjonowania psychicznego** sport:

- rozładowuje napięcie emocjonalne,
- wyrabia wiele pożądanych cech, między innymi odwagę, zdecydowanie, dyscyplinę oraz odporność psychiczną,
- wymaga podporządkowania się przyjętym zasadom, pokazuje, jak ważne są reguły porządkujące życie społeczne,
- rozwija umiejętność strategicznego planowania i konsekwentnego dążenia do celu, uczy oceniania własnych sił, przewidywania konsekwencji czynów, pokonywania ograniczeń i wewnętrznych oporów, wzmacnia mechanizmy kontroli,
- pozwala zaspokoić potrzebę aprobaty i uznania, odnaleźć indywidualną drogę do osobistego sukcesu; nawet niewielkie osiągnięcia sportowe, dają satysfakcję, pozwalają poczuć dumę ze swych osiągnięć, rozwijają wiarę we własne możliwości, nie tylko na polu sportowym, ale również w innych dziedzinach np. w szkole,
- stymuluje rozwój potrzeby osiągania sukcesów,
- oswaja młodych ludzi z rywalizacją, obniża poziom lęku, pozwala cieszyć się osiągnięciami, ale również pokazuje, jak radzić sobie z niepowodzeniami.

W sferze **funkcjonowania społecznego** sport szczególnie poprzez gry zespołowe:

- integruje członków zespołu, rozwija poczucie „MY”, wymaga odpowiedzialności za osiągnięcie wspólnego celu, jakim jest wygrana,
- w wyniku konieczności współdziałania członków zespołu w grze kształtuje więzi takie, jak: koleżeństwo, wspólnota dążeń, zainteresowań, pozwala na odkrycie radości z bycia wspólnotą,
- rozwija umiejętność podporządkowania indywidualnych ambicji celom wyższymi, tj. interesowi grupy, której zawodnik jest członkiem; każdy ze sportowców zaangażowany w realizację swojego zadania, wie,

że pracuje zarówno dla siebie, ale też dla kolegów z drużyny a nawet dla swojego trenera,

– uczy honorowego zachowania wobec innych sportowców.

Metoda resocjalizacji Przez sport (MRS)

Oprócz wyników, jakie spodziewają się osiągnąć wszyscy pedagodzy wykorzystujący sport w procesie wychowania, sport spełnia szczególną rolę jako metoda oddziaływań wychowawczych w resocjalizacji osób nieprzystosowanych społecznie.

Analiza współczesnych tendencji rozwojowych pedagogiki resocjalizacyjnej wskazuje, że pedagodzy pracujący z osobami nieprzystosowanymi społecznie coraz częściej zauważają potrzebę sięgania po metody tzw. twórczej resocjalizacji.

Donajlepiej opisanych w literaturze metod twórczej resocjalizacji należy **metoda teatru resocjalizacyjnego (MTR)** oraz **metoda resocjalizacji przez sport (MRS)**. U podstaw ich obu leży założenie, że każdy człowiek, dysponuje określonym potencjałem twórczym, tj. pewnymi osobowymi i społecznymi predyspozycjami, które pomagają mu w radzeniu sobie z trudnymi życiowymi sytuacjami. W przypadku osób nieprzystosowanych społecznie, najczęściej na skutek niesprzyjających warunków w jakich przebiegała ich socjalizacja, potencjał twórczy nie został uaktywniony. Sytuacje wychowawcze organizowane przez pedagogów (przedstawienie teatralne, zawody sportowe) uaktywniają ten potencjał, rozwijają ważne życiowe umiejętności, umożliwiają zrozumienie otaczającego świata i wykorzystanie umiejętności nabytych na zajęciach do rozwiązywania w przyszłości innych trudnych sytuacji życiowych. Nie chodzi tu jednak wyłącznie o zastosowanie (skopiowanie) poznanych wcześniej schematów, co raczej o rozwinięcie gotowości do stawiania czoła wyzwaniom w sposób akceptowany społecznie, rozwinięcie wiary we własne możliwości, rozwinięcie potencjału twórczego a tym samym wykreowanie nowej społecznej tożsamości osoby nieprzystosowanej społecznie⁴.

Sport a nieprzystosowanie społeczne

W portrecie psychologicznym osoby nieprzystosowanej społecznie stworzonym na bazie funkcjonujących współcześnie psychologicznych modeli zdrowej osobowości, na pierwszy plan wysuwają się występujące z różnym natężeniem takie cechy, jak⁵:

– zaabsorbowanie własną osobą, koncentracja na sobie i swoich problemach,

4) M. Konopczyński, *Metody twórczej resocjalizacji*, Warszawa 2007.

5) L. Pytka, *Pedagogika resocjalizacyjna*, Warszawa 2001.

- brak wiary we własne możliwości i poczucie niższości połączone z brakiem autorytetów,
- frustracja spowodowana niespełnieniem oczekiwań społecznych,
- brak poczucia bezpieczeństwa, życie w stanie zagrożenia emocjonalnego np. z poczuciem niezrozumienia, odrzucenia,
- ciągła obawa przed kompromitacją w gronie kolegów,
- niepewność, brak zaufania do siebie oraz innych, i wynikający z nich sceptycyzm, cynizm,
- napięcia w kontaktach z otoczeniem zewnętrznym, konfliktowość, agresywność, labilność emocjonalna,
- nieuświadomione motywacje w działaniu,
- poczucie braku wewnętrznej swobody i wolności,
- sztywność myślenia i wynikająca z niej uproszczona wizja świata,
- brak odpowiedzialności za siebie i innych,
- brak tolerancji dla niewygód związanych z realizacją długodystansowych celów,
- roszczeniowa postawa wobec świata.

Metoda resocjalizacji przez sport zakłada, że w wyniku uczestniczenia młodzieży w zajęciach sportowych, w miejscu tych społecznie niepożądanych cech powinny się pojawić nowe kompetencje osobowe, ułatwiające wychowankowi funkcjonowanie społeczne.

Sport pozwala poczuć smak sukcesu, nie tylko wtedy, kiedy wygrywa się z innymi zawodnikami, ale również wtedy, kiedy pokonuje się samego siebie. Zajęcia sportowe są więc dla młodzieży nieprzystosowanej społecznie okazją do doświadczania podziwu innych ludzi. Szczególnie ważne są te momenty, w których wychowanek ma poczucie, że w pełni zapracował na swój sukces, że nie dostał niczego w prezencie, ale sam stał się autorem swojego sukcesu, zawdzięcza go głównie sobie. Na bazie tych małych sukcesów rodzi się wiara w możliwość osiągnięcia innych celów, które choć z pozoru wydają się nieosiągalne, mogą znaleźć się w zasięgu ręki dzięki własnemu wysiłkowi, uporowi i desperacji.

Ponieważ sport to ten rodzaj aktywności, który jest oparty na ścisłym przestrzeganiu zasad, każdy uczestniczący w zajęciach sportowych wychowanek w naturalny sposób podporządkowuje się regułom wybranej dyscypliny sportowej. Podporządkowanie się narzuconym regułom osobom nieprzystosowanym społecznie przychodzi dość trudno. Staje się jednak prostsze, gdy nadany zostanie mu atrakcyjny cel. W tym przypadku będzie to osiągnięcie wyników i sportowa rywalizacja.

Osiągnięcie wyników w sporcie drużynowym wymaga wyzbycia się egocentryzmu współdziałania i współodpowiedzialności za sukces całej grupy, jednym słowem – uspołecznia. Ale na sukces drużyny składa się zaangażowanie i systematyczny wysiłek każdego zawodnika z osobna.

Regularne treningi wiążą się nierzadko z koniecznością pokonywania samego siebie, bólu mięśni, zmęczenia, złego samopoczucia. Taka sportowa aktywność zmusza do zrzucenia maski, ukazania prawdziwych emocji, przyznania się do słabości. Każdy sukces, ale i każda porażka pozwala zawodnikowi poznawać samego siebie i swoje reakcje w zaskakujących, często niesprzyjających okolicznościach, uczy radzić sobie z niepowodzeniami, wyrażać swój gniew, złość w sposób akceptowany społecznie. Zawodnicy zazwyczaj przeżywają te trudne chwile w towarzystwie trenera i rówieśników przepełnionych podobnymi emocjami.

Ze sportem ściśle związana jest zasada *fair play*, która polega na zachowaniu sprawiedliwych warunków rywalizacji⁶. Tradycje te wywodzą się jeszcze z olimpizmu antycznego, nawiązują do etosu rycerskiego, ideałów dżentelmena i skautingu⁷. Akceptacja zasad wymaga uwewnętrznienia kilku reguł postępowania. Chodzi tu między innymi o:

- respektowanie reguł danej dyscypliny sportowej,
- postawę życzliwości wobec przeciwnika, który może być rywalem w sporcie, ale przyjacielem w życiu,
- powstrzymywanie się od zachowań nieuczciwych i brutalnych,
- bezwzględne akceptowanie decyzji sędziego, który jest rzecznikiem bezstronności w ocenie wyników sportowych⁸,
- zachowanie równych warunków rywalizacji, równych szans i niewykorzystywanie nadarzającej się przewagi losowej,
- sprawiedliwa ocena osiągnięć własnych i cudzych, honorowa akceptacja rozstrzygnięć na korzyść własną i przeciwnika, godne przyjmowanie zwycięstw i porażek.

Na zasadach *fair play* opiera się etos sportu, i etos uczciwej gry. Z zasad tych wyrasta *postawa fair play*, która w opracowanej w 1974 roku w Paryżu Karcie *Fair Play* opisywana jest jako rodzaj wymagania moralnego wobec samego siebie, polegającego na rezygnacji ze zwycięstwa za wszelką cenę, które jest źródłem wewnętrznego przekonania, że zwycięstwo w nieuczciwej grze w ogóle nie jest zwycięstwem.

Niestety, „bycie uczciwym” jako cecha człowieka i „uczciwość” jako wartość nie stoją wysoko w hierarchii wartości młodzieży nieprzystosowanej społecznie. Ważniejsze jest raczej sprytnie „urządzenie się” w życiu. Zasady etyczne nie przystają w rozumieniu młodzieży do dzisiejszego świata, w którym należy przepychać się łokciami. Jeśli więc trenerowi uda się „zarazić” swoich podopiecznych zasadami *fair play*, to będzie to chyba najważniejsza wartość wychowawcza sportu, o jakiej można marzyć. Świat relacji społecznych w grze sportowej może być odzwierciedleniem relacji

6) Z. Żukowska, R. Żukowski, *Fair play i olimpizm w systemie edukacji młodzieży w Polsce* [w:] Z. Dziubiński (red.), *Edukacja przez sport*, Warszawa 2004.

7) S. Kowalczyk, *Elementy...* op. cit., Lublin-Warszawa 2002.

8) A. Przyłuska-Fischer, B. Miśiuna, *Estetyczne aspekty sportu*, Warszawa 1993.

w prawdziwym życiu. Młody człowiek, który jest w stanie w szczególnych warunkach gry sportowej przestrzegać zasady fair play, ma szansę stosować te zasady w sytuacjach pozasportowych, np. w szkole, w miejscu pracy czy podczas rozstrzygania sporów, negocjowania itp.

W sporcie wyniki osiąga się dzięki systematyczności i wytrwałej pracy. Regularne treningi zajmują młodzieży dużo czasu a tym samym odciągają ich uwagę od zachowań destruktywnych. Choć uwarunkowania takiej społecznie destruktywnej aktywności są złożone, to w wielu przypadkach młodzież sięga po alkohol, narkotyki, agresywną rozrywkę z nudy, z braku alternatywnych zajęć.

Aktywność sportowa może być drogą do rozwijania wartości moralnych. Najważniejsze wartości lub też cnoty moralne to: roztropność, sprawiedliwość, męstwo oraz umiarkowanie⁹. Pierwsza z nich – *roztropność* to inaczej zdolność do odpowiednich zachowań w odpowiedniej sytuacji, umiejętność doboru właściwych metod i narzędzi do osiągnięcia wyznaczonego sobie celu. Dążenie do sukcesu sportowego wymaga takich właśnie roztropnych decyzji. Wymaga bowiem refleksu, spostrzegawczości, przytomności umysłu, ostrożności, intuicji, zastosowania odpowiednich strategii, podjęcia trafnych decyzji. I odwrotnie, wszystkie te cechy, które utrudniają osiąganie sukcesu sportowego, np. lenistwo, lekkomyślność, nieodpowiedzialność są cechami przeciwko roztropności. Druga wartość moralna – *sprawiedliwość* to podstawowa zasada gry fair play, która zobowiązuje do zgodnej z prawdą oceny własnych osiągnięć sportowych i uwzględniania w rywalizacji sportowej równych szans zawodników. Kolejna wartość moralna – *męstwo* jest szczególnie bliska młodzieży nieprzystosowanej społecznie.

Z męstwem wiązą się takie cechy, jak wytrwałość, cierpliwość i odwaga, zdolność do poświęceń, ambicja, duma. Wszystkie te cechy pomagają osiągać sukcesy sportowe. Męstwo potrzebne jest w rywalizacji sportowej, w pokonywaniu własnych ograniczeń, ale również w późniejszym, pozasportowym życiu, w walce z przeciwnościami losu. Ostatnia wartość moralna – *umiarkowanie* chroni człowieka przed bezmyślnym korzystaniem z przyjemności życiowych w celu zachowania zdrowia fizycznego i psychicznego. Sportowcy, którzy marzą o osiąganiu dobrych wyników wiedzą, że sukces sportowy oparty jest na regularnych ćwiczeniach oraz na trosce o kondycję fizyczną organizmu. Powstrzymanie się od używek, odpowiednia dieta, regularny tryb życia wymagają wielu wyrzeczeń, ale zwiększają prawdopodobieństwo wygranej. Tak więc świadoma rezygnacja z czegoś, co jest chwilową, ulotną przyjemnością, pozwala osiągnąć wychowankowi coś, co może mieć dla niego daleko większą i trwalszą wartość. I na tym właśnie polega cnota umiarkowania.

9) S. Kowalczyk, *Elementy...* op. cit., Lublin-Warszawa 2002.

Sukcesy sportowe uzależnione są nie tylko od wielogodzinnych treningów, ale również od wiedzy wychowanków na temat funkcjonowania organizmu. Treningi fizyczne muszą więc być połączone z przekazywaniem wiedzy na temat funkcjonowania poszczególnych narządów ciała i ich roli w osiąganiu satysfakcjonujących wyników sportowych, zasad zdrowego żywienia, higieny osobistej i ogólnej. Szczególnie ważna wydaje się wiedza na temat związku między dobrze funkcjonującym układem nerwowym i mózgiem a sprawnością fizyczną organizmu. Tak więc dobrze zaplanowany program treningowy prowadzi do rozwoju samoświadomości wychowanków.

Treningi sportowe rozwijają siłę mięśni, tężyznę fizyczną, wytrzymałość, odporność na ból. W sporcie szczególnej wartości nabiera pierwiastek cielesności człowieka. Ten zestaw cech pasuje do portretu sportowca, ale kojarzy się również ze stereotypowym wzorem „prawdziwego mężczyzny” niezwykle popularnym wśród młodzieży nieprzystosowanej społecznie. Tak więc jest to jedna z niewielu płaszczyzn, na których akceptowany społecznie ideał sportowca zbiega się z ideałem akceptowanym przez młodzież nieprzystosowaną społecznie. Chłopcy z poprawczaków kojarzą się z krótko ostrzyżonymi, umięśnionymi młodzieńcami, którzy swój wolny czas spędzają na siłowni. Choć jest to stereotypowy obraz wychowanka placówki resocjalizacyjnej, to rzeczywiście, kształtowanie „męskiej” sylwetki i rozwijanie sprawności ciała leży w obszarze zainteresowań wielu młodych ludzi. Jeśli więc chłopcy chcą ćwiczyć na siłowni, chcą rzeźbić swoje mięśnie, to warto im to umożliwić, uświadamiając jednocześnie wartość prawidłowej postawy ciała, zdrowego odżywiania się, higieny, estetyki ciała, jego proporcji i harmonii oraz estetyki stroju.

W poszukiwaniu własnej, ale jednocześnie społecznie akceptowanej drogi młodym ludziom łatwiej będzie poświęcić się aktywności, której cel nie wykracza daleko poza akceptowane przez nią do tej pory wzorce zachowań. Wychowawcom prawdopodobnie łatwiej będzie dotrzeć do swoich podopiecznych przez sport niż np. przez działalność charytatywną czy zaangażowanie religijne.

Trener sportowy jako wychowawca młodzieży

Najważniejszym zadaniem trenera pracującego z zawodnikami jest kierowanie procesem doskonalenia sportowego. W pracy z młodzieżą nieprzystosowaną społecznie trener przede wszystkim pełni rolę wychowawcy. Zarówno z punktu widzenia sukcesów sportowych, jak i wychowawczych, trener musi być autorytetem dla wychowanka. W sporcie autorytet często rozumiany jest jako: agresywność, dominacja i władczy styl kierowania grupą. Media popularyzują obraz „skutecznego” trenera, który jest gotowy zrobić wszystko dla osiągnięcia wyników i w myśl po-

wiedzenia „cel uświeca środki” jest agresywny, wulgarny, obraża zawodników, ale... potrafi ich zmusić do pracy, ma sukcesy i jest dumny ze zwycięstwa. Być może w sporcie kwalifikowanym istnieje jakieś uzasadnienie do tego stylu pracy ze sportowcami. W resocjalizacji jednak ważniejsze od wyników sportowych są wychowawcze funkcje treningów.

Kim więc powinien być trener, by prowadzone przez niego zajęcia dawały wychowankom satysfakcję z osiągnięć, ale też radość z uprawiania sportu i umiejętności społeczne, które w przyszłości wykorzystają w swoim dorosłym życiu?

Trener powinien być przywódcą, odznaczać się charyzmą, potrzebą osiągnięć, zapaleń do pracy i przebojowością, pewnością siebie, wiarą we własne umiejętności trenerskie, doskonałym opanowaniem techniki sportowej i zdolnością do rozpalania ognia walki w zawodnikach¹⁰. Powinien reprezentować zespół, zawsze bronić jego dobrego imienia. Dobre wyniki w sporcie osiągane są dzięki umiejętnemu łączeniu nastawienia trenera *na wyniki oraz na ludzi* a szczególnie na kształtowanie pozytywnych stosunków międzyludzkich w zespole. Choć wydawać się może, że te dwa nastawienia wzajemnie się wykluczają, to badania¹¹ pokazują, że największe sukcesy sportowe osiągają trenerzy, którzy są przyjaźni i komunikatywni, a nie władczy i dominujący.

Coraz częściej zwraca się więc uwagę nie tylko na zdolności dydaktyczne trenerów, ale również na ich umiejętności społeczne¹². Trener wychowawca to człowiek, który:

- dobrze zna swoich zawodników,
- potrafi motywować ich do pracy,
- zawodników (wychowanków) traktuje podmiotowo, cierpliwie wysłuchuje opinii w celu zrozumienia ich stanowiska, przekazuje oceny osiągnięć sportowych z szacunkiem dla zawodnika,
- potrafi opanować emocje, stara się być wzorem osobowym dla podopiecznych, pamięta, że w przypadku jawnego okazywania irytacji i braku opanowania, otwiera wychowankom drogę do całkowicie otwartego wyrażania negatywnych emocji w różnych sytuacjach społecznych,
- troszczy się o dobrą atmosferę w zespole, prawidłowe stosunki międzyludzkie,
- stara się rozwiązywać konflikty, próbuje zrozumieć postawy strony konfliktu, skłania do przedstawienia argumentów, pomaga w doprowadzeniu do porozumienia, wyjaśnia znaczenie współpracy dla drużyny sportowej, potrafi też uświadomić zawodnikom, że troska o dobrą atmosferę to nie tylko jego zadanie, ale wspólne zadanie wszystkich członków drużyny,

10) Z. Czajkowski, *Zdolności przywódcze trenerów i teorie przywództwa – ich istota i znaczenie w sporcie*. IDO Ruch dla Kultury, Vol. 4 2004.

11) Tamże, s. 63.

12) Z. Czajkowski, *Istota i znaczenie umiejętności społecznych trenera*. IDO Ruch dla Kultury, 8, 2008.

- wzmacnia poczucie wartości zawodników, chwalać ich często nie tylko za wyniki, ale również za wyteżoną pracę,
- posiada umiejętności komunikacyjne, potrafi chwalić i krytykować, określa granice wpływu wychowanków na przebieg treningów tak, by wychowankowie wiedzieli o czym mogą dyskutować a co nie podlega negocjacji,
- jest osobą „atrakcyjną” dla wychowanków, odznacza się silnymi zasadami moralnymi, nie ulega presji, ma własne hobby, pasję najlepiej jeśli jest ona związana ze sportem, jeśli to możliwe, ćwiczy razem z zawodnikami i w ten sposób staje się jednym z nich, jest autorytetem, ale stara się nie wprowadzać nachalnej pedagogizacji.

Psychopedagogika ryzyka

Sport a w szczególności sztuki walki wykorzystywane są również w psychopedagogice ryzyka – stosunkowo nowej metodzie oddziaływania pedagogicznych wykorzystującej w pracy z osobami nieprzystosowanymi społecznie doświadczanie ryzyka (a właściwie przygody) do rozwoju ważnych, społecznie pożądanych umiejętności¹³.

W psychopedagogice ryzyka oddziaływania wychowawcze dzieli się umownie na trzy etapy. Pierwszy etap polega na zorganizowaniu jakiejś ciekawej dla wychowanków, kilkudniowej wycieczki, wyprawy charakteryzującej się zerowym lub bardzo niskim ryzykiem obiektywnym i średnim lub wysokim ryzykiem subiektywnym. Chodzi tutaj o zaproponowanie wychowankom takich atrakcji, które dla osób w ich wieku i z ich doświadczeniem życiowym będą prawdziwą przygodą, np. spływ kajakowy rwącą rzeką lub zdobywanie jakiegoś szczytu w górach połączonego ze ścianą wspinaczkową, obóz wędrowny w „niebezpiecznej okolicy”. Wyprawa musi być jednak tak przygotowana przez wychowawcę, by był on pewny, że dla młodzieży będzie to w 100% bezpieczna przygoda. Celem tych zajęć jest dostarczenie młodzieży odpowiedniej porcji stymulacji, która pozwoli odreagować napięcia i wyrwie ich z monotonii codziennego życia. Przeżywanie przygód i pokonywanie pojawiających się trudności podczas wypraw turystycznych rozwija umiejętność realistycznej oceny własnych możliwości, ograniczania własnych potrzeb, odpowiedzialność za siebie i innych, konstruktywnego rozwiązywania konfliktów. Sytuacja turystyczna jest również okazją do rozwijania wartości duchowych. Dobrze przygotowana wyprawa turystyczna pozwala oderwać się od świata przedmiotów, od postawy konsumpcyjnej, od potrzeby gromadzenia dóbr materialnych, bo inne rzeczy stają się wówczas ważne. Na wyjazd zabiera się tylko tyle, ile można udźwignąć i tylko to, co jest naprawdę potrzebne do życia. Uczestnicy wypraw cenią sobie współpracę, braterstwo, wzajemną pomoc w trudnych sytuacjach. W pamięci pozostają za-

13) G. Zalewski, *Metoda resocjalizacji przez sport a JA podmiotowe. Wprowadzenie do psychopedagogiki ryzyka*. [w:] Opieka, wychowanie, terapia, 1-2, 2010.

zwyczaj przygody, w których proste rzeczy, jak przygotowywanie posiłku na ognisku, smak kawy zbożowej czy chleba z dżemem, spanie pod namiotem w trudnych warunkach, czy zgubiony plecak i przetrwanie dzięki pomocy kolegów, nabierają szczególnego znaczenia. Te wartości o których zapomina się w codziennym życiu, stają się cenne w specjalnych warunkach wyprawy turystycznej. Wspólny wyjazd to czas, w którym działania grupowe zorientowane są na przyjemność. Wszelkie role społeczne członków grupy przestają mieć znaczenie. Tworzą się nowe więzi grupowe i na nowo otwierają się drzwi dla tych wszystkich „innych”, którzy mają okazję zaimponować pozostałym jakimś szczególnymi umiejętnościami, pokazać się z dobrej strony¹⁴.

W drugim etapie do oddziaływań wychowawczych włączane są sporty oparte na defensywnych sztukach walki, które pozwalają rozwijać takie umiejętności, które mogą okazać się pomocne w sprawniejszym pokonywaniu przeszkód pojawiających się na turystycznych ścieżkach. Ważne jest tutaj jednak nie tylko ćwiczenie sprawności mięśni, co raczej pokazanie możliwości praktycznego wykorzystania umiejętności sportowych, np. do obrony przed złodziejem, rozwijania wytrzymałości, odporności czy choćby kształtowania sylwetki. Ogromną rolę odgrywa w tym etapie wychowawca. Pomaga swoim podopiecznym określić cele treningów, uczy jak notować wyniki, jak stosować techniki samoobserwacji, motywuje do systematycznej pracy. Wychowawca dzięki swym faktycznym umiejętnościom (najlepiej, żeby sam uprawiał któryś ze sportów) i dzięki swojemu autorytetowi podnosi rangę etycznych aspektów doskonalenia się w sztukach walki, przybliża wychowankom filozoficzne podłoże, na którym oparte są te dyscypliny sportu, rozmawia o duchowym rozwoju sportowca, o jego systemie wartości, ale też o problemach związanych z pokonywaniem samego siebie podczas treningów. Pełni więc jednocześnie kilka ról: wychowawcy, sportowca trenera, filozofa i psychologa-terapeuty. Równolegle z zajęciami sportowymi, możliwe jest planowanie kolejnej wyprawy z uwzględnieniem nabytych w trakcie treningów umiejętności.

Trzeci etap polega na zorganizowaniu kolejnej wyprawy, która da możliwość sprawdzenia w praktyce umiejętności nabytych w trakcie realizowanych zajęć. Wyprawy powinny być zorganizowane w takich odstępach, by wychowankowie mieli możliwość rozwinięcia faktycznych umiejętności fizycznych, ale też społecznych. Po roku treningów wychowankowie prawdopodobnie będą już dysponować większą sprawnością sportową, wiedzą o samym sobie wynikającą z pokonywania ograniczeń własnego ciała a także pewnego doświadczenia życiowego. W kolejnej wyprawie warto wprowadzić dodatkowe zadania pedagogiczne, np. włączyć do grupy młodszych uczestników, którymi starsi (bardziej doświadczeni uczestnicy) będą się opiekować lub też zorganizować wyprawę koedukacyjną, podczas której

14) A. Matuszyk, *Wartości duchowe turystyki a wychowanie* [w:] Z. Dziubiński (red.) *Aksjologia sportu*, Warszawa 2001.

przedstawiciele obu płci będą mieli okazję poznać się, przyjrzeć się sobie nawzajem, „oswoić” z problemami charakterystycznymi dla poszczególnych płci. Już na etapie przygotowywania do takiej wyprawy, ale również w jej trakcie niezmiernie ważne jest podkreślanie ważnej roli i szczególnej odpowiedzialności wychowanków, którzy od roku doskonalą swoje umiejętności podczas treningów sportowych. Wychowankowie osiągający najlepsze wyniki i odznaczający się największą dojrzałością społeczną powinni podczas wyprawy realizować jakieś szczególne zadania, pełnić odpowiedzialne funkcje, które w ocenie społecznej będą nobilitujące. Chodzi tutaj bowiem o stworzenie wychowankom okazji do odczucia satysfakcji z efektów całorocznej, wyteżonej pracy.

Sport w psychopedagogice ryzyka dla wychowanków jest dodatkiem warunkującym możliwość uczestniczenia w wyprawie. Przygoda podczas wyprawy jest tutaj nagrodą za całoroczny wysiłek podczas treningów. Dla wychowawców natomiast zajęcia sportowe są głównym narzędziem oddziaływań pedagogicznych. Najważniejsze efekty wychowawcze uzyskiwane są w trakcie treningów sportowych, zaś ich przypieczętowanie następuje podczas wyjazdu wakacyjnego. Tak oto wyteżona praca, zmaganie się z własnymi słabościami staje się dla wychowanków drogą do osiągnięcia celu, jakim jest przygoda życia.

Zajęcia sportowe w placówkach resocjalizacyjnych i resocjalizacja w klubach sportowych

Teoria resocjalizacji przez sport znajduje swoje odzwierciedlenie w praktyce pedagogicznej.

Już w 1910 roku na Międzynarodowym Kongresie Penitencjarnym podkreślono, że w walce z patologiami warto wykorzystywać lekką atletykę i gimnastykę dla rozwoju wielu społecznie pożądanych cech, których brakuje nieprzystosowanym wychowankom. W Polsce na przełomie XIX i XX wieku, zajęcia sportowe z użyciem nowoczesnych, jak na ówczesne, czasy przyrządów proponowano wychowankom z Zakładu dla Moralnie Zaniechanych Dzieci na Mokotowie, zakładzie poprawczym w Studzieńcu koło Skierniewic czy w Śląskim Zakładzie Wychowawczym w Cieszyńcu¹⁵.

Do popularyzacji sportu jako metody oddziaływań wychowawczych wobec osób nieprzystosowanych społecznie przyczyniła się ustawa więzienna z 1928 roku, która ujednoliciła zasady pracy wychowawczej w zakładach penitencjarnych a tym samym dała zielone światło do tworzenia sekcji sportowych w zakładach poprawczych¹⁶. W okresie powojennym zajęcia sportowe stały się nieodłącznym elementem oddziaływań reso-

15) R. Gawkowski, *Resocjalizacja przez sport w działalności penitencjarnej II RP* [w:] *Pedagogika społeczna*, 1 (27) 2008.

16) Tamże.

cializacyjnych we wszystkich placówkach dla nieletnich. Dziś odbywają się niemal w każdym zakładzie poprawczym i ośrodku wychowawczym. Wychowankowie uprawiają różne dyscypliny sportu a zajęcia organizowane są w urozmaiconej formie. Na stronach internetowych prezentujących działalność poszczególnych zakładów znaleźć można informacje o odbywających się tam treningach, zawodach, spartakiadach. Oto kilka przykładów prezentujących charakter aktywności sportowej wychowanków placówek resocjalizacyjnych:

Dnia 30 kwietnia w Zakładzie Poprawczym w Trzemesznie odbyły się zawody Strong Man, w których udział wzięli wychowankowie zakładu poprawczego¹⁷.

Fireballs Poznań, drużyna futbolu amerykańskiego będzie miała nowych graczy. Wzmocnienia przywędrują... z poprawczaka!¹⁸

Dnia 18 listopada 2010 r. odbyło się spotkanie wychowanków zakładu poprawczego w Witkowie z trenerem oraz członkami reprezentacji Polski juniorów w hokeju na trawie. Goście przybliżyli zasady gry w tę dyscyplinę oraz zaprezentowali sprzęt i wyposażenie zawodników i bramkarzy¹⁹.

Po dobrym starcie w półmaratonie chłopcy z zakładu poprawczego w Poznaniu postanowili powalczyć o dobre czasy w Gnieźnie podczas IX Biegu Europejskiego na dystansie 9 km. Silny wiatr nie zniechęcił ich do bicia życiowych rekordów²⁰.

Dnia 13 listopada 2007 roku w Złotoryi odbył się I Koedukacyjny Otwarty Turniej Piłki Siatkowej zorganizowany przez Klub Sportowy OLAWS oraz Zakład Poprawczy w Jerzmanicach Zdroju. Impreza odbyła się w sali sportowej Zakładu Poprawczego i zgłosiły się do niej cztery drużyny: ZP Jerzmanice Zdrój, LO Złotoryja, ZSZ Złotoryja oraz Gimnazjum w Świerzawie. Zakład Poprawczy Jerzmanice Zdrój zajął w rozgrywkach 2 miejsce²¹.

Dzień Edukacji Narodowej był okazją do zorganizowania turnieju piłki nożnej o Puchar Przewodniczącego Rady Powiatu Koszalińskiego. W turnieju wzięło udział pięć drużyn. Reprezentacje z Bobolic i Turska, walczyły z ministrantami z Polanowa i dwiema drużynami z Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego „Srebrny Dwór” w Polanowie²².

W dniu 29 marca 2011 r. w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym nr 1 im. Tadeusza Kościuszki w Malborku odbyły się XXVI eliminacje do Mistrzostw Polski Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych w tenisie stołowym. W rywalizacji wzięły udział drużyny MOW Lidzbark Warmiński, MOW

17) http://www.sportgnieзно.pl/pnews/id/1794/Zawody_Strong_Man_w_Zakladzie_Poprawczym_w_Trzemesznie.html.

18) <http://www.mmpoznan.pl/362607/2011/3/10/z-poprawczaka-do-druzyny-futbolu-amerykanskiego?category=news>.

19) www.zpwitkowo.pl/

20) www.poznan.zp.gov.pl

21) www.swierzawa.pl/index.php?option=16&action=news_show&news_id=469&menu_id=0.

22) www.mow.powiat.koszalin.pl/sport.html.

Kamionek Wielki, MOW Debrzno oraz gospodarze MOW Malbork²³.

Porazczwarty Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Babimoście został gospodarzem Mistrzostw Polski Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych w Halowej Piłce Nożnej. Finał rozegrany został 25 marca 2011 roku w miejscowej Olimpii. Droga do niego nie była łatwa. Spośród 54 ośrodków z terenu całej Polski wyłoniono 6 finałowych drużyn.

W MOW w Babimociście wychowankowie uprawiają ponadto piłkę siatkową, tenis stołowy i szachy. W tych dyscyplinach sportu drużyny z ośrodka występują w Lubuskiej Lidze Juniorów. Mają na swoim koncie wiele zwycięstw i medali w spartakiadach lokalnych i ogólnokrajowych²⁴.

8 października na trasach przełajowych wokół monieckiego stadionu odbyły się po raz pierwszy Powiatowe Jesienne Biegi Przełajowe. W tym roku wystartowało ponad 200 zawodników. Dodatkowo dopisała pogoda, która sprawiła, że bieganie na wspaniałe przygotowanych trasach było wielką przyjemnością. Zawodnicy mieli do pokonania dystanse od 800 do 1500 metrów. Wychowanki Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego „Promyk” w Goniądzu zdobyły 2, 3, 4, i 5 miejsce.

Dnia 17 października 2010 r. wychowanki ośrodka uczestniczyły w II Ulicznym Biegu Papieskim²⁵.

Resocjalizacyjne efekty sportu zauważają również trenerzy klubów sportowych, którzy obserwując rozwój swoich zawodników, dostrzegają nie tylko coraz lepsze wyniki sportowe, ale również zmiany w psychicznym i społecznych funkcjonowaniu zawodników.

Jednym z klubów sportowych, który za cel swojego działania, oprócz rozwijania różnorodnych form kultury fizycznej obrał również propagowanie sportu wśród dzieci i młodzieży ze środowisk patologicznych oraz ich integrację ze środowiskiem sportowym jest klub sportowy UKS FENIX Warszawa²⁶. Klub oferuje młodzieży do 16 życia roku darmowe zajęcia z boksu. Specjalnie opracowane metody treningowe pozwalają sportowcom z klubu osiągać sukcesy na poziomie ogólnokrajowym. Klub może poszczycić się sukcesami swego zawodnika należącego do Kadry Narodowej oraz „własnym” mistrzem Polski wagi ciężkiej w 2011 r. Współpraca Klubu z Wydziałem Polityki Społecznej Dzielnicy Praga Południe zaowocowała, realizowanym w dzielnicy programem „UWIERZ W SIEBIE” aktywizującym młodzież do nowych form spędzania czasu wolnego.

Trenerzy starają się wyszukiwać przyszłych mistrzów sportu wśród młodzieży, która została przez społeczeństwo odsunięta na margines. Losy tych młodych ludzi są zazwyczaj poplątane, ale warto przybliżyć im

23) www.mowmalbork.pl.

24) mow-babimost.pl.

25) mowgoniadz.pl

26) Organizatorem i głównym trenerem klubu jest współautor niniejszego artykułu, absolwent pedagogiki resocjalizacyjnej mgr Hubert Migaczew.

Szczegółowe informacje o klubie i jego sukcesach można znaleźć na stronie <http://www.fenix.warszawa.pl>.

świat sportu, zasad, warto okazywać zainteresowanie. W klubie można spotkać przyszłych mistrzów świata i młodych ludzi mających trudności z zaakceptowaniem zasad współżycia społecznego. Wszyscy jednak mogą liczyć na uwagę trenerów.

Historia Mariusza, członka klubu, pokazuje jak trudna jest praca z młodzieżą nieprzystosowaną społecznie, jak wielkiego zaangażowania wymaga motywowanie tych młodych ludzi do pracy nad sobą. Niestety nie wszystkie historie mają szczęśliwe zakończenie.

Mariusz, nastolatek wychowywany przez dziadków, pojawił się pewnego dnia w klubie zainteresowany treningami. Był waleczny i mógł w tym sporcie osiągnąć wspaniałe wyniki. Mniej więcej po 6 miesiącach treningu, do klubu dotarła wiadomość, że chłopiec z dwoma kolegami pobił i okradł człowieka na przystanku autobusowym. Został skierowany do ośrodka na Mokotowie. Trener postanowił odwiedzić chłopca w placówce. Po „męskiej” rozmowie zawarł z podopiecznym umowę, że ten postara się zmienić a trener pozwoli mu wrócić do treningów. Podjęte zostały również kroki w celu uzyskania od sądu zgody na wychodzenie chłopca z placówki na treningi sportowe. Mariusz nie mógł uwierzyć, że trenerowi zależny na nim, na jego treningach, że jest gotowy podjąć tak duży wysiłek w walce o jego sportową przyszłość. Niestety sąd nie wyraził na to zgody. Mariusz pojawił się w klubie po około 1,5 roku. Wrócił do boksu. Trenował z zapałem przez 2 miesiące, ale niestety znów dopuścił się pobicia starszej osoby na ulicy i już więcej nie pojawił się na treningach. Prawdopodobnie znajduje się w jakiejś placówce resocjalizacyjnej. Ale trener ciągle czeka na Mariusza z nadzieją, że ten po raz kolejny postanowi wrócić do treningów. Historia ta pokazuje, że trenerzy nigdy nie powinni rezygnować z ludzi i pomimo, że nie wszyscy zostaną wielkimi sportowcami, to możliwe, że dzięki poświęconej im uwadze zostaną lepszymi ludźmi.

Innym klubem sportowym, w którym swe sportowe talenty może rozwijać młodzież nieprzystosowana społecznie jest Uczniowski Klub Sportowy DĄB proponujący młodzieży zapasy i inne zajęcia ogólnorozwojowe dostosowane do potrzeb różnych grup sportowych²⁷.

Do klubu DĄB trafiają przede wszystkim chłopcy odrzucani przez swoich rówieśników z uwagi na swoją niską sprawność fizyczną i psychiczną. To klasowi słabeusze, na ogół o wątlej budowie ciała. Są również i tacy, którzy nie potrafią realizować się w innych dyscyplinach sportu, a przede wszystkim ci, którzy mają za sobą nieudaną przygodę z piłką nożną. Jeśli kiedyś wybierani byli do składu, to grali przeważnie na pozycji bramkarza, z której rzadko kiedy wywiązywali się należycie. Stale obwiniani byli za niepowodzenie drużyny. Do klubu przychodzą też chłopcy z rodzin patologicznych i marginalizowanych. Jest oczywiście również grupa młodych sportowców, którzy zostali przy-

27) Organizatorem i trenerem klubu jest współautor niniejszego artykułu, absolwent pedagogiki resocjalizacyjnej mgr Leszek Paprocki.

prowadzeni przez swoich rodziców, troszczących się o rozwój fizyczny swoich dzieci, mających w przeszłości osobiste doświadczenia związane ze sportem. W Klubie DĄB również przyjęto zasadę, że nie wszyscy członkowie klubu muszą osiągać wyśrubowane rezultaty sportowe. Liczą się również efekty wychowawcze zajęć: gotowość do wypowiadania swoich opinii, do zabierania głosu, podejmowanie coraz trudniejszych wyzwań, nie tylko na macie, ale również w szkole, które owocuje podwyższeniem ocen szkolnych i podniesieniem ocen z zachowania, i oczywiście dziecięca radość z uprawiania sportu.

Historia Jacka, jednego z zawodników, pozwala mieć nadzieję, że wysiłki trenerów w pracy z dziećmi nieprzystosowanymi społecznie mogą przynieść spektakularne rezultaty wychowawcze.

Jacek, trzynastolatek wątłej budowy i niskiego w porównaniu z rówieśnikami wzrostu, pochodził z rodziny robotniczo – chłopskiej, odczuwającej problemy materialne. Chłopiec był wstydliwy, niepewny siebie, wrażliwy. Ciągle miał obawy, że swoim zachowaniem lub tym, co mówi, narazi się innym ludziom. Jego sprawowanie oceniane było jako dobre, ale miał niskie oceny – niewiele powyżej „2”. Już od pierwszych chwil w klubie poznawał rygorystyczne zasady rządzące treningami. Zasady przedstawione przez trenera pozwoliły mu uwierzyć, że nie budowa ciała, ale „duch” żyjący w tym ciele świadczy o wartości człowieka. Chłopiec zaczął wierzyć, że od jego gotowości do wprowadzenia zmian w swoim życiu zależy jego przyszłość. Chłopcu zapadły w pamięć słowa trenera usłyszane podczas pierwszego treningu:

„Już od teraz, zaczynacie nowy etap, chcę byćcie na wzór waszych starszych kolegów sięgnęli gwiazd i byli wolni duchem. By to urealnić, trzeba całą przemianę zacząć od siebie.

Jacek od pierwszej chwili spotkania z trenerem, zaczął zmieniać się niemal z dnia na dzień. Nauczycielki ze szkoły chłopca pytały trenera: „Coś ty z nim zrobił?” Jest nie do poznania, nie rozmawia na lekcji, dobrze się uczy, jest zawsze przygotowany do zajęć. Jacek skończył pierwszą, drugą i trzecią klasę gimnazjum z wyróżnieniem i dostał się do renomowanego liceum im. Rejtana w Warszawie, które skończył i zdał na studia ekonomiczne. W połowie pierwszego roku studiów w Jacku nastąpiła niespodziewana przemiana. Zmienił uczelnię. Studiuje w seminarium. Postanowił być księdzem. Ale to już zupełnie inna historia.

Bibliografia:

1. Czajkowski Z., *Zdolności przywódcze trenerów i teorie przywództwa – ich istota i znaczenie w sporcie*. IDO Ruch dla Kultury. Tom IV v. 4, 2004.
2. Czajkowski Z., *Istota i znaczenie umiejętności społecznych trenera*. IDO – ruch dla kultury, 8, 2008.
3. Gawkowski R., *Resocjalizacja przez sport w działalności penitencjarnej II RP*. *Pedagogika Społeczna* 1 (27), 2008.
4. Karta *Fair Play*, Międzynarodowy Komitet Fair Play, PKOl, Paryż 1974.
5. Konopczyński M., *Metody twórczej resocjalizacji*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
6. Kowalczyk S., *Elementy filozofii i teologii sportu*. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej. Lublin, Warszawa 2002.
7. Łyszko Z., *Elementy filozofii sportu w aspektach kulturowo-moralnych* [w:] Z. Dziubiński. *Aksjologia sportu*. Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2007.
8. Matuszyk A., *Wartości duchowe turystyki a wychowanie*. [w:] Z. Dziubiński. *Aksjologia sportu*. Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2001.
9. Przyłuska-Fiszer A., Misiuna B., *Etyczne aspekty sportu*, Wydawnictwo AWF, Warszawa 1993.
10. Pytko L., *Pedagogika resocjalizacyjna*, Akademia Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2001.
11. Zalewski G., *Metoda resocjalizacji przez sport a JA podmiotowe. Wprowadzenie do psychopedagogiki ryzyka. Opieka Wychowanie Terapia*, 1-2, 2010.
12. Żukowska Z., Żukowski R., *Fair play i olimpizm w systemie edukacji młodzieży w Polsce* [w:] Z. Dziubiński (red.) *Edukacja przez sport*, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2004.